

De mummies van Almen, een onderzoeksproject

door Ed de Grood

Het verzoek van het bestuur van de Stichting Almens Crypte om iets te schrijven over mijn betrokkenheid bij de Almense mummies is zo vreemd niet. Hoe komt een eenvoudig Belgisch *mummioloog* eigenlijk in Almen terecht?

In mijn hoedanigheid van conservator in het Natuurhistorisch Museum van Maastricht organiseerde ik in 2000 een expositie over natuurlijke mummificatie bij mens en dier. Aanleiding was dat ik, tijdens talloze excursies naar de onderaardse gangenstelsels van de Soissonais (Picardië), met als doel de winterslapende vleermuizen te bestuderen, regelmatig dierenmummies tegenkwam. Vooral in de tochtige ingangspartijen van deze 'grotten' mummificeerden allerlei soorten zoogdieren heel gemakkelijk, voornamelijk door snelle uitdroging. De daar door mij als *bijvangst* verzamelde dierenmummies vormden de kern van de museumexpositie. Dierenmummies genoeg dus, maar hoe aan een paar mensenmummies voor de expositie te komen?

Op mijn zoektocht door Nederland vond ik het Westfries Museum in Hoorn en de Pieterskerk in Leiden bereid mij te helpen. Bij de eerste leende ik de verdwaalde Groenlandse kanovaarder die eind 18de eeuw de haven van Hoorn zou zijn binnengedreven, door zout, zon en wind volledig gemummificeerd. Bij de tweede mocht ik Kees Kist, koosnaam voor een onder de houten vloer van de Pieterskerk aangetroffen mummie van een man op leeftijd, meenemen. Kees moet daar al rond 1800 gemummificeerd zijn maar we weten niet méér dan dat het een man op leeftijd én een fervent pijproker was. Dat laatste was zichtbaar door een extreme tandslijtage op één plek in zijn gebit door de steel van de kleipijp.

Door deze zoektocht naar mensenmummies ontdekte ik ook andere Nederlandse mummielocaties, waaronder Almen. Op Wieuwerd in Friesland na bleken deze locaties nagenoeg onbekend te zijn en was er ook bijna geen literatuur over te vinden. Mijn nieuwsgierigheid leidde mij vervolgens naar uiteindelijk een tiental plekken met voorbeelden van natuurlijke mummificatie bij de mens. De meeste daarvan waren crypten waarin van de 17de tot de 19de eeuw leden van de protestante adel waren bijgezet.

Zo ook in Almen waar ik, na een tip, nog in het jaar 2000 mijn licht ging opsteken, te beginnen in hotel De Hoofdige Boer, de ziel van het dorp. Ik had gelijk beet want herbergier Dirk Holtslag wees mij op de twee beluchtingsgaten van de crypte onder de kerk, geen 8 m van zijn voordeur. Met een zaklampje en enige moeite zijn daar van buitenaf inderdaad een aantal doodskisten te zien die de eeuwen hebben getrotseerd. Dirk verwees mij naar de overkant, naar Jan en Jeanne Brummelman, die hun verhaal graag kwijt wilden. Het bleek dat ook zij meer hadden willen weten over de in de doodskisten vermoede mummies, maar gefrustreerd waren geraakt door de onwil van de weinigen die iets wisten. Zij doelden niet op de twee getuigen die volgens de Leeuwarder Courant de mummies in 1915 nog zelf hadden gezien. Hun boosheid betrof enkele dorpsnotabelen die, tijdens werkzaamheden in de kerk in 1966, zich via een gat in het plafond van de crypte 's nachts in het geheim toegang hadden verschaft

en vervolgens dia's hadden gemaakt van enkele mummies. Dat hun stil gehouden expeditie aan het licht kwam, leidde er niet toe dat ook andere historisch geïnteresseerden mochten kennismaken van het unieke beeldmateriaal. De spanning tussen beide partijen werd zelfs dorpsstema nummer één en onderwerp in een revue en in de zomerse dorpsoptocht met daarin een heuse *mummiewagen*. Naspeuringen door Jan Brummelman en zijn vrouw leverden geen dia's op. Later heeft Willy Holtslag, moeder van Dirk en in die dagen voorzitter van de Historische Vereniging De Elf Marken, er nog eens flink werk van gemaakt maar de diaserie is ook toen niet boven water gekomen. Het mysterie over hoeveel mummies, en in welke staat, bleef bestaan. We moesten het doen met het krantenbericht uit 1915 en de namenlijst van de betrokken overledenen in *Uit Gorssels Verleden* van J. de Graaf.

Andere mummieplaatsen trokken intussen mijn aandacht en het werd een waar onderzoeksproject, toegespitst op '*natuurlijke mummificatie bij de protestantse adel*'. Intussen wist ik meer van andere locaties dan van Almen, hetgeen mij opnieuw naar Almen dreef om het tekort aan te vullen. Koster Jan Klein-Nengerman bracht mij bij oud-hoofd der plaatselijke basisschool Joost Dijkman aan de Blauwedijk, waarna de bal ging rollen. Joost raakte geïnteresseerd en had verstand van organiseren. Korte tijd later was er een heuse (informele) werkgroep. Intussen is deze geëvolueerd tot een stichting met een bestuur en een adviesgroep. Er kwam een quick-scan van de crypte en plannen voor een volledig onderzoek o.l.v. fysisch antropoloog Norbert Eeltink van Aestimatica uit Hengelo. Met als einddoel een uitgebreide wetenschappelijke beschrijving van de crypte en haar inhoud, van '*de schat van Almen*' zullen we maar zeggen.

Mijn bijdrage zal het aanleveren van de cultuurhistorische context zijn. Waar kijken we hier naar? Waarom conserveerden de kisten en hun inhoud? Was het vooraf de bedoeling? En zo ja, waarom? Had het te maken met de religieuze overtuiging van de adellijke families? Met de idee van de vleselijke wederopstanding op '*de laatste aller dagen*'? Is er een lutherse component? En hoe verhoudt die zich tot de Almense kerkgemeenschap in voorbije eeuwen? Verschillende van deze vragen zijn, mede door vergelijking met andere locaties, inmiddels al beantwoord. Voor de nog niet beantwoorde vragen bestaan deels wel hypothesen. In het fysieke onderzoek komt alles aan de beurt, zoals bijvoorbeeld kistvormen, kleding, microklimaat. Maar wat ons toch het meest raakt is dat de mummies ooit levende mensen waren, met gedachten, gevoelens en overtuigingen. Wat ging er om in de hoofden van deze adellijke dorpsgenoten? Waarom deden ze in de crypte wat ze deden? En wat doet dat met ons, een paar eeuwen later?

Een stukje ver Almens verleden, opgetekend in het Dodenboek van Almen:

'Den 18 December 1782 is overleden Maria Adriana Tonneman vrouw van de HoogWelGeb. Heer Jan Ludolph ten Behm van Knuth, thans Heer van d'Ehse, en den 24 dito 's avonds met flambouwen in de grafkelder in onse kerke bygezet. N.B. Zeven dagen geluid, daarvoor ontfangen 6 gl.'